

Tatár György

Bileám visszánéz

„Mefogta a botot, és rajzolni kezdett vele, és hat vonalat húzott.
A padlóból rögvest egy ház bontakozott ki, ama tanházhoz hasonló.
Be akartam lépni, és nem találtam az ajtót. Az öreg fölemelte a botot,
kétszer a falra ütött; az megnyílt, és én beléptem.”

(S. J. Agnon: *A levél*)

A rabbinikus hagyomány a maga derűs naivitásában számos helyen utal rá, hogy már Izrael népének ősatyái is be-betértek olykor a tanházukba, hogy ott a Tórát tanulmányozzák. Első pillantásra meglepő gondolat, hiszen ők éppen hogy szereplői a Tórának, azaz szükségképpen korábban éltek történeti életüket, mint ahogy szöveggé válva elfoglalták volna helyüket a könyvben. Vagyis az ő életükben nem volt még meg, amit tanulmányozzanak. Ez a látszólagos ellentmondás azonban feloldható, ha eszünkbe idézzük, hogy ugyanez a hagyomány másutt arról is tudni vél, hogy bizony olykor, nem tudni, milyen rendszerességgel, maga az Örökkévaló is letelepszik valamilyen mennyei tanházban, és nekiül a Tóra elmélyült tanulmányozásának. Márpedig ilyen alkalmakkor valami másnak is történnie kell, mint amikor a szöveg fölé görnyedő ember igyekszik kérdéseivel és válaszaival viaskodva kívülről nyomakodni be a mondatok mélyére, a betűk közé és mögé. Ha Isten kezdi a szöveget tanulmányozni, aki persze egyidejűleg – úgymond – végső szerzője, ugyanakkor maga is szereplője annak, az nem múlhat el nyomtalanul a mű többi, emberi szereplőjén sem, és alighanem ez az a pillanat számukra, amikor mind ott találják magukat az említett tanházban. Az Örökkévaló Tórára irányuló figyelme ugyanis egyben önmagára irányuló figyelem is. A többiekre irányuló isteni tanulás kikerülhetetlenül nem csupán a Tóra, azaz az általuk élt szövegvilág tanulmányozására sarkall, de felriasztva őket szövegálmukból, egyben önmaguk és saját szavaik elmélyült tanulására is. Már csak amiatt is, mert a hosszú századokon át írt, és ugyancsak századokon át tanulmányozott kommentáriumok valósággal ráperzselődött az Írás alakjaira, s így a magukon való tűnődéseikben e roppant szakirodalom is a segítségükre siet. A Tóra így maga válik tanházzá egy szempillantás alatt, amit belülről tölt

be a tulajdon életük fölé hajló szereplők halk mormolása. Ha tanulás közben olykor felnéznek, az ablakokon túl a Tórán kívüli égbolt kéklik felettük, jelezve, hogy életük nem korlátozódik a bibliai szövegre.

Amióta Izrael népe vagy hetven évvel ezelőtt eredeti nevén és helyén újból belépett a látható történelem színpadára, az Írás alakjainak egyike újrainyergelte a szamarát, hogy egy régi hívásnak engedve útra keljen. Bileámról van szó, Beór fiáról, a hivatásos átokművészlől. Története jól ismert: a megígért föld felé tartó, Mózes vezette nép időről időre azzal a kéréssel fordul az útjába eső országok királyaihoz, hogy engedjék átvonulni őket. Megfogadják, hogy nem gázolnak át termőföldeken, amit fogyasztanak, azért fizetni fognak, és nem térnek le az útjukról se jobbra, se balra. Amikor e lehetőséget megtagadják tőlük, vagy kerülőútra térnek, vagy harcba bocsátkoznak. Ez történik akkor is, amikor az emóriai vidékéhez érnek, akik az átvonulás engedélyezése helyett csatarendben állják el az utat. Izrael hatalmas vereséget mér rájuk, majd táborot ver a következő ország, Moáb határán. Bálákot, Moáb királyát igencsak megriasztja, ami történt, tekintve hogy országa mindig is tartott az emóriaktól, akik gyakran bizonyultak erősebbnek nála, ezért egyfelől összefog a szomszédos midjanitákkal, másfelől csodafegyver bevetésére tesz javaslatot. Midjással közös követséget menesztenek a távoli Bileámhoz, Beór fiához, s jelentős vagyon fejében arra kérik, jöjjön el hozzájuk, és mondjon átkot Izraelre. Üzenetük nem felejt el hangsúlyozni, mennyire tisztában vannak azzal, hogy akit ő megátkoz, az meg van átkozva. Hasonló a helyzet természetesen az általa kimondott áldással is.

Ezen a ponton talán érdemes megszakítanunk egy pillanatra az ismert történet újramesélését, hogy kiegészítsük egy kevésbé ismert elemmel.

A régi helyén újra felállt Izrael állama egész láthatóságában 1967-ben jelent meg mindenki számára, amikor a népét teljes megsemmisítéssel fenyegető ellenséget hat nap leforgása alatt verte csodálatos módon tönkre. Nem tekinthető egészen véletlennek, hogy ez a halálból szabadító győzelem hatnapos háború (*milchemet seset ha-jamim*) néven íródott be a nyugati nemzetek emlékezetébe, tudatuk elől csak félig rejtett képzettársításokkal a hatnapos teremtésre, melyről mellesleg mindnyájan ennek a népnek a művéből tudnak. Ugyanebben az esztendőben azonban történt még valami, ennél természetesen sokkal kevésbé ismert esemény. A negyedik évadjába lépett holland ásatások Jordániában, pár kilométerre a Jordán folyótól, Deir Alla városkájában 1967-ben tárták fel egy jókora szentély maradványait a kései bronz-, illetve korai vaskorból. A földrengésben elpusztult épület falainak összetört vakolatdarabjain tintával írt egykori feliratokra lettek, amelyeket nagyrészt sikerült összeállítgatni és részlegesen elolvasni. Nyelve a korabeli helyi arámi és a kánaáni keverékének látszik. A felirat egészen egyértelműen annak az esetnek állít emléket, amikor is Bileám, a jós, Beór fia, szörnyű éjszakai látomását beszéli el zokogva a köréje gyűlőknek, valamint hogy hogyan sikerült végül bizonyos mágikus ceremóniákkal elhárítani a látomásban megjósolt apokaliptikus világvégét. Ez a különös 1967-es év tehát, miközben kiszabadította Izraelt a gyászoló elfeledettség mélabúrétegeinek mélyéről, kiszabadította az ásatási törmelékek tengere alól a Biblia egyik legrejtélyesebb alakját, a csodafegyver birtokosát. Bár a régészek és filológusok között még nem ült el egészen a vita, hogy valóban a bibliai Bileám történeti alakjára bukkantak-e, érdeemesnek látom felhívni a figyelmet arra a vitában elhanyagolt részletre, hogy bár a felirattöredékekben – logikus módon – semmi nem utal a jós állítólagos monoteizmusára, éppen ellenkezőleg, ám a bibliai alakhoz egészen hasonlóan az isten(ek) kizárólag éjszakai álomban adnak bármit a tudtára, amiképpen a mózesi könyvben is. A bibliai szöveg szerint ráadásul Bileám számít is mindig erre az éjszakai jelenésre, ezért is kéri látogatóit a lakhelyén való éjszakázásra. Szemtől szembe és fényes nappal egyedül az Úr fegyveres angyalával találkozik.

Izrael újbóli belépése a látható történelembe, dacára népe talán nagyobbik fele eltávolodásának a Bibliától, a történeti-földrajzi világteret úgy görbítette maga köré, amilyenként az egykori bibliai Izrael látta, és rögzítette az Írásban. A népek jórészt gyűlölettel vagy rosszhiszemű közönnyel, de tudomásul veszik, hogy valamiért Jeruzsálem a történelmi örvény középpontja. A Várost azonban vagy

elorzott saját vagyonuknak tekintik, vagy az emberiség olyan közkincsének, ami voltaképpen nem lehet senkié sem, hiszen építője is nyilván az emberiség maga volt, s ha állt is ott esetleg hajdan valami Szentély, az is az említett emberiség tulajdona volt. A már emlegetett tanházban az ott tanulók eljutnak a mondathoz, amely Bileám száját hagyta el: „Íme nép, magában lakik, a népek közé nem számítja magát” (vagy: nem számíttatik, ebben az alakjában, ui. hapax). A Biblián kívül is ez Bileám ideje. Izrael hetvenéves fennállását tekintetbe véve nem szükséges különösebb túlzáshoz folyamodnunk, hogy megállapítsuk: csaknem az egész világ, de kivált a nyugati, számaron ülve lovagol Moáb országa felé, hogy újra meg újra megpróbáljon eleget tenni Bálák, Moáb királya felkérésének. Ami azt illeti, elég valószínű, hogy ha Izrael harcosai később nem ölték volna meg Bileámot, ahogy Jósué könyvéből tudjuk, a mai nemzetközi sajtóhoz és a politikusokhoz hasonlóan, további élete ingajaratban telt volna imént feltárt városa és Bálák hazája között. A nyugati elit és a hozzá tartozó politikai közvélemény semmire nem emlékszik Bálák átokra benyújtott igényén túl, ezért kényszeresen meneszti előkelőit újra meg újra a Jordán folyóhoz közeli városba, mert ugyan az átkozó rendre megérkezik, portékája azonban a minőségellenőrzés dacára sem tűnik elég hatékonynak. A hírközlések és nyilvános állásfoglalások közös jellemzője, hogy senki nem emlékszik a megelőző hasonló helyzetek és állapotok végtelen sorára, beleértve a fent említett tanház örök növénydékeire, köztük Bileámra. Saját szavaik és tetteik sem emlékeztetik őket semmire, vagyis mintha saját magukra sem emlékeznének. Ezzel a mindent belepő felejtéssel emlékeztetik állandóan Izraelt, amely viszont nem felejt, hogy azelőtt sem emlékeztek semmire. Bileám persze, miközben a magára vonatkozó kommentárokat böngészi, elkerekedett szemével látja, ahogy az utat elálló angyal immár hüvelyébe tolt kardjával, enyhén gúnyos arckifejezéssel elfordul, és legyintve szabad utat mutat a Moáb felé igyekezőknek. Mintha a világ maga is belépett volna a könyvbe, de ott Moáb szemével néz körül, s a türelmetlenül várt Bileám szájáról egyedül a könyvben sosem elhangzott átkot hallgatja.

Az Izrael létezése és a létezése fenntartásáért vívott harca körüli világértetlenség jelentős részben abból is fakad, hogy ebben az esetben egy országterülethez fűződő szellemi viszony fordult át fizikai realitásba. Mindez egy olyan korban, amikor az efféle szellemi viszonyt már régen semmisnek vagy rögeszmének látják. Más népek esetében az tűnik természetesnek, hogy az eredetileg anonim földet

egy nép a történelmével, a költészetével stb., fokozatosan az otthonává lakja. Izrael esetében azonban a viszony látványosan fordított: a nép egyszerre csak fogta magát, és fizikailag hazament abba az otthonába, amelyet évezredek óta képzeletében és szellemében folyamatosan lakott, rendezkedett benne, ide-oda rakta benne dísz tárgyait, javítgatta a falait, bútorait porolgatta stb. Abban a világban, amelyben a mai Európa él, az az összefüggés, amelyben Izrael látja magát „Izrael földjén”, hazugság és bitorlás. Ráadásul számukra immár maga ez az otthonlét is távolivá és idegenné lett, mert az úgynevezett esszencializmus elleni küzdelmük elérte azt a pontot, ahol csaknem összeér az egykori ortodox iszlám egyik fontos történelmi teológemájával. E felfogás szerint Isten minden egyes pillanatban teljes egészében teremti az egész világot, vagyis minden időpillanat egy-egy individuális pillanat. Ezeknek a pillanatoknak nincsen tehát semmiféle folytonossága, a létezésben nincsen kontinuitás, szigorúan véve kauzalitás sincs. Az egyik világállapot semmilyen módon nem függ az előzőtől, s a következő is csak látszatra függ vele össze. Sem egy nép, sem egy egyén nem lehet bűnös a szó mélyebb értelmében, hiszen a bűnös pillanat már elpusztult, s az új pillanat még nem követhetett el semmit. A múlttal kapcsolatban felelősség-összefüggésről sem beszélhetünk, minden pillanat döbent csodálkozással meredhet az előző és a következő pillanatra, olyan mélységesen idegenek egymásnak. Ebből a szempontból Bálák is fölvehette volna, bizonyára föl is vetette, a kérdést: mégis mikor ígerte nektek Istenetek azt a földet? Ugye, hogy nagyon régen? Vagyis nem is nektek, hanem elődeiteknek, és hát ki tudhatná, mennyit alakult és változott az idők folyamán ez a szájhagyomány? Történelmileg minden változik, Isten sem ugyanaz már, mint régen. Ugyan honnan is tudhatátok biztosan, hogy ti vagytok-e tényleg azok, akiknek ígerte? Vagyis itt nem csupán ez a föld, ez az ígélet, hanem ti magatok is legalábbis problematikusak vagytok.

A Tóra szavain tűnődő Bileám arra is keresi a választ, miért fordult Bálák egyáltalán őhozzá. Persze, korának híres jósa és varázslója volt, de hát ebből a műfajból azért akadtak még, s addig még ő sem gyürkőzött neki soha egy egész népnek. Rási egy odavetett megjegyzése talán megvilágító erejű. Szerinte ez a midjaniták tanácsa lehetett, akiknek a körében hajdan Mózes élt egy darabig. Ők innen tudták, hogy Izraelt olyan valaki vezeti, akinek minden hatalma szavának erejében áll, tehát olyan valakit kellene szembe állítani vele, aki ugyancsak az erős szavak tudója. Szót csak szó zúzhat szét. Persze

Báláknak is megvolt a maga csodafegyvere, tudniillik a pénze. Sosem lett feljegyezve, de roppant valószínű, hogy amikor Bálák azzal hízelgett Bileámnak, hogy „tudom, akit áldasz, áldott, és akit átkozol, átkozott”, a jós nyílt vidámsággal felelte: akit megfizetsz, az pedig meg van fizetve. (Ezt talán igazolja, hogy a kissé rejtélyes *kszámim* szót, amit a küldöttség a jósnak visz, többnyire a varázssért járó fizetségnek értik, de Rási „varázsszeszközök”-nek fordítja.)

Bileámot bizonyára elképeszti, hányan hányféleképpen próbálták a századok során felfejteni és megérteni személyiségét és annak titkát. Rejtélyes viszonyát saját szavaihoz. Az alapjában véve jóindulatú pogány varázslótól kezdve egészen az ördögi tanácsok kiagyalozáig, szinte minden lehetőség felmerült. Maga is nyilván el-eltöpreng azon a kérdésen, hogy voltaképpen a kért átok vagy áldás hagyta-e el az ajkát abban a nevezetes pillanatban. Mivel mindmáig életben van, Bálákkal néha talán összedugják a fejüket, s modern fogalmakkal is megpróbálják átgondolni, mennyire lehetett általánosítható Moáb átokért való folyamódása. Nyilván nem lehet, sőt nem is szabad úgy vélni, hogy minden moabita, kivétel nélkül, meg akarta volna átkoztatni Izraelt Bileám révén. Ugyanakkor igencsak valószínű, hogy viszont bármennyire is csupán kisebbséget alkottak azok, akik az átkot preferálták, egész Izraelt akarták átkozottnak látni, mindennemű kivétel nélkül. Persze bizonyosan akadtak köztük kevésbé gonosz szalonátkozódók is, akik talán meg is rökönödtek azon, hogy királyuk végül egy igazi átokszakemberhez fordult. Sosem fog kiderülni, hiszen a dolgot Moáb királya és politikai elitje szorgalmazta, ám hogy az elnyomott moabita nép hogy s mint vélekedett, szabad sajtó híján nem hagyott nyomot az Írásban. Bálák Izrael-gyűlöletének talán történelmi és társadalmi okai lehettek, bár akkor hallott róluk először. Moábot egész addigi története kifejezetten befogadó népnek mutatja. Vezetőik rosszindulatát nem szabad általánosítani.

Nem is egészen világos, hogy mi is történt valójában. Mózes 5. könyve (23,4 skk.) – eltérve a 4. könyv 22–24-ben leírtakkal – azzal az indokkal tiltja meg örökre moabiták beengedését Isten gyülekezetébe, hogy felbérelték Bileámot, a Beór fiát Izrael megátkozására, de „az Úr, a te Istened nem vágyott hallgatni Bileámra, és az Úr, a te Istened átfordította neked az átkot áldássá”. Ez a megfogalmazás nem egészen azt sugallja, amit a korábbi könyv, miszerint a jós nekifogott az átoknak, de az átkot megrendelő Bálák legnagyobb megrökönyödésére ajkát mégis áldás hagyta el, hanem inkább valami olyasmit, hogy hiába mondta ki az átkot, a

nép további története úgy alakult, mintha megáldotta volna. Sok a nyitott kérdés, s a történekekről egészen egyértelmű látomásra egyedül Bileám számára tehetett szert, aki három ízben is szemügyre vehette az útját kivont karddal elálló angyali küldöttet. Ha a szegény pára egyáltalán levont valami következtetést, az nem nagyon lehetett más, mint hogy az Örökkévaló egyáltalán nem akarja, hogy Bileám eljusson Moábig.

Tisztázásra szorulna persze, mit is jelent egy átok érvényes kimondása. Egy valóságos átok nem azonos az átkozódással, a szitkozódással, valaki rossz hírének a költésével, rágalmozással és hazug ráfogásokkal. Bálák, Moáb királya tisztában volt azzal, hogy korának legdrágább szitkozói is hiába bérelné fel, ami ugyan a propaganda-hadjáratához nélkülözhetetlen lehet, de merőben alkalmatlan annak megakadályozására, hogy az átokhordozó – Bálák országán keresztül – valaha is eljuthasson vágyainak otthonába. Bálák olyan átkot akart vásárolni, amely nem egyszerűen szó, rosszindulatú vélekedés, hanem ontológiai státusza van, valóság, amely beékelődik a többi valóság közé. Olyannyira tárgyi természetű, hogy aki keresztül akarna gázolni rajta, mintha ott sem volna, az beleverje a fejét. Valami, ami nem kevésbé realitás, mint az, akin megtapad. A valóság kőfalában egy elbonthatatlan tömb, amelyre a szél idővel földet hord, melyen élő növényi magvak telepednek meg, amelyek azután szárba szökkennek, és tavaszoként virágzó rágalmozakat és hazugságokat teremnek, vég nélkül, dúsan és bőségesen. Az átok valóságalkító erő, nem hazug vagy kevésbé hazug vélemény. Alap, amiről szakadatlan elrugaszkozhat, hogy lendületet nyerjen minden rágalom és vicsorgás, gyűlölet és eszement képzelődés. De ezek egyikével sem azonos, csupán mindezeket szüli fáradhatatlanul.

Bálák nem Izrael-kritikát kért Bileámtól, nem annak hangsúlyozását, hogy Izrael földrabló, gyermekgyilkos és apartheid, világhatalomra tör és markában tartja a nagyhatalmak politikai terveit, megölt kisgyermeknek szerveivel kereskedik, amely, miközben semmi történelmi köze a Szentföldhöz, lábbal tiporja az emberi jogokat és fütyül a nemzetközi jogra, és végül minden nemzet teljes tönkretételére tör. Bálák átkot kért, azaz azt a mélyebb realitást, amely mindezeket fáradhatatlanul szüli, mint a föld méhe, és szüntelenül elhihetővé teszi.

Mint tudjuk, mire Bileám többszöri noszogatásra útra kelt szülővárosából, már tisztában lehetett azzal, hogy a megrendelőjénél is hatalmasabb valaki problematikusnak tartja a vállalkozását. Utólag sokat törhette a fejét, vajon miért nem hagyta Isten, hogy az átok szárnyas szavai szép nyugodtan röp-

penhessenek ki foga kerítésén. Rálegyinthetett volna, s egyszerűen hatástalaníthatta volna őket, győzelemre vezetve Izrael seregeit. Mindenki jól járt volna: Bálák megkapja az igényelt átkot, a varázsló a fizetségét, Izrael eljut a megígért hazába, Istennek meg mindegy. Mert mi történt ehelyett? Bileám leborult néhány ócska, áldozati vérrel foltozott pogány oltár előtt, majd alig felülmúlható költői erővel megformált ihletett szavaival – egymást követően többször – áldást mondott a megátkozandóra. A történelmi valóság legmélyén ekkor valami meghasadt, s e hasadás nem hallható recsegéssel terjed azóta is tovább a teremtés alapjait zúzva. Bileám gyönyörű szavai, melyeket azt követően szólt, hogy „látom, de nem most, nézem, de nem közel”, valóban ráhelyezték Isten áldását Izrael népére, ugyanolyan tárgyi valóságként, amilyen az az átokvalóság, amit éppen ez az áldás szabadított fel a valóság másik feléből. Az elhangzott áldás immár megszüntethetetlen valósága, amely örökre kiiktathatatlan része lett a teremtésnek, elháríthatatlanul vont maga köré a környező világ átkát. Az áldás elviselhetetlensége sötétségbe borította az addig közönyösen bámuló égboltot, amin kigyúltak az átokcsillagok pislákoló fényei, s a mind jobban hűlő éjszakában az átok szellői motoznak a gyűlölet fűcsomói közt. Az átok nem más, mint a szóban forgó áldás valósága, a teremtés lázadása és csodafegyvere a kinyilatkoztatás ellen. Pedig az angyal jó időben figyelmeztette Bileámot: ne átkozd, mert áldott. A jós azonban nem értette ki belőle, hogy a magasból telepített áldás nem kívánja és nem tűri ennek az áldásnak az emberi ismételtetését. Az emberi ráduplázás, ami történt, az átok ősrobbanását hozta magával.

Bálák egész későbbi élete szomorú tévedésben telt: sejtelve sem volt afelől, hogy éppen az őt haragra gyújtó áldás az, amely a kért átkot hordozza. Ha tudta volna, minden vagyonát és jószágát odaajándékozta volna Bileámnak. Moáb felől tekintve Bileám minden jogosultság nélkül megáldotta Izraelt, megsértve ezzel mind az üzleti megállapodást, mind a vendégjogot. Izrael sorsára nézve azonban még a tavaszi táj is átokká torzult, ahol gyilkos pillangók repdesnek a hazug napsütésben.

Mint már szó esett róla, a világ belépett az Írásba, de mintha ott Moáb szemével nézne körül. Csak egy példa: a nagy keresztény teológus és bibliafilológus, Gerhard von Rad több írásában is foglalkozik elmélyülten Bileám történetével. 1970-ben a heidelbergi egyetem istentiszteletén tartott prédikációjában értelmezte a jós alakját. Gyönyörű szavakkal boncolgatja az elhangzó áldás fordulatait, miközben világossá válik, hogy azért hallja felül-

múlhatatlan isteni áldásnak, mert mindenütt, ahol az Izrael szó csendül, ő az Egyház szót hallja. Az elorzott áldás hűlt helyén – mindenki előtt láthatatlanul – felsötétlik az átok. A valóság e belső megrepedsége tovább török azzal a fordulattal, hogy Izrael újból felbukkant a mindenkitől látható valóságban, eredeti nevén és helyén. Rad és még sokan mások még megtehették, hogy az általuk beszélt nyelv „Izrael” szava nem vette fel magába ezt a realitást. Az úgynevezett vallási nyelv és az azt körülbeszélő világnyelv nem hallják és nem értik egymást. Ami az egyikben áldást fejez ki, a másikban átkot.

Az Írás számtalan pontján felragyogó Izrael-kritika a világ kisajátító mozdulata révén illetéktelen kezekbe került. Mind a különböző vallási világok, mind a szekuláris világok azzal áztatják magukat, hogy joguk van a magukénak vallani azt a kritikát,

amire a Bibliával együtt ők is szert tettek. Ez a kritika átokként veti magát áldozatára, maszkként burkolja magát a testére és kívülről láthatatlanná teszi. Mindenünnen csak a maszk látható. Így jelenik meg például önvédelmi harca a világbéke veszélyeztetőjének. Az isteni Izrael-kritika a külső világ kezében átokként jelenik meg. Bálák Izrael-kritikára tart igényt: tudom, hogy akit te kritizálsz, az kritizált lesz.

Áldott, aki téged áld, és átkozott, aki átkoz. A nyugati világ számára hosszú-hosszú idők óta elhomályosult, kihez is szól ez a mondat, s amikor magát tartja a címzettnek, az eredeti címzett egészen láthatatlanná válik. Valahol a távolban egy barátságos mosolyú angyal lépdél, mellette egy vidám, megkönnyebbült nőstény számmal. Egy tanház felé tartanak.

A TARTALOM folytatása az 1. oldalról

- 211** Pál István: Akivel nem volt érdemes foglalkozni: Kőrösy Ferenc kémikus (tanulmány a magyar kémelhárítás izraeli tevékenységéről)
István Pál, "The Man not Worthy of Attention: the Chemist, Ferenc Kőrösy".
About the activities of the Hungarian secret service in Israel
- 215** Hágy György: Izrael repülő csillaga (tanulmány)
György Hágy, "Israel's Flying Star" (Essay)
- 227** Dési Ádám: „Betolakodók vagyunk egymás álmaiban”
(Recenzió Yossi Klein Halevi könyvéről)
Ádám Dési, "We are intruders in each other's dreams". Review of Yossi Klein Halevi's book
- 231** Yossi Klein Halevi: Az izraeli paradoxon
(Fejezet a Letters to My Palestinian Neighbor című könyvből)
Yossi Klein Halevi, "The Israeli Paradox". Chapter from his book *My Palestinian Neighbor*
- 236** Kőbányai János: Gyűlölet és Messiás-várás (riport, 1994-ből)
János Kőbányai, "Hate and Awaiting the Messiah" (Report from 1994)
- 239** Frigyesi Nirán Judit: Telefon és hisztéria – Gondolatok az izraeli zenei életről
Judit Nirán Frigyesi, "Telephone and Hysteria: Thoughts about Musical Life in Israel"
- 244** Péntek Orsolya: Zeruya Salev könyvéről (recenzió)
Orsolya Péntek, "About the book of Zeruya Salev" (Review)
- 248** Figyelő
Observer

• Michael K. Silber •

2018/2-3

NATONEK JÓZSEF (1813-1892)

Natonek József 1813-1892